

میزان تفاوت و شباهت سرفصل رسمی مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با سرفصل‌های مشابه آن در ایران (یک مطالعه تطبیقی)

عذرا دائی^۱/ علیرضا رحیمی^۲/ فیروزه زارع فراشبندی^۳

چکیده

مقدمه: بازنگاری و روزآمدسازی منظم و مداوم برنامه‌های آموزشی، به منظور تکمیل رسالت اصلی دانشگاه‌ها، امری ضروری است. هدف از این پژوهش، مقایسه و تطبیق برنامه درسی مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با برنامه‌های درسی رشته‌های مشابه آن در ایران است.

روش کار: روش پژوهش تطبیقی بود. ابزار گردآوری داده‌ها، چک لیست تهیه شده از سرفصل‌های مصوب کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، علم اطلاعات و دانش‌شناسی و کتابداری و اطلاع‌رسانی بود. پژوهش در سال ۱۳۹۴ انجام شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی، جدول در نرم افزار Excel انجام شد.

یافته‌ها: برنامه درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی ۵۶/۴ درصد با سرفصل دروس علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ۶۵/۵ درصد با سرفصل دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی مشابهت داشت. تفاوت‌های عمده سرفصل مذکور با دو سرفصل مشابه دیگر در تعداد واحدهای دروس اختصاصی، عمومی، پایه و عدم تنوع در دروس اختصاصی اجباری و اختیاری آن است. همچنین ضعف عمده سرفصل مذکور، نبود دروس پایه مرتبط با حوزه پزشکی و بالینی در سرفصل و کمبود دروس مرتبط با فناوری‌های اطلاعاتی و زیاد بودن دروس اصطلاح‌شناسی پزشکی است.

نتیجه‌گیری: با توجه به کارکردهای رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی و جامعه هدف خدمت‌رسانی آن، همچنین شباهت زیاد محتوای دروس این رشته با رشته‌ها و گرایش‌های عمومی‌تر آن، به نظر می‌رسد که تغییر در برنامه درسی این رشته ضروری است. پیشنهاد می‌شود دروسی مانند کتاب‌درمانی، کتابداری بالینی، کتابداری مبتنی بر شواهد، مرور نظامند، علم‌سنجی، مشاوره اطلاعاتی در حوزه سلامت و خدمات اطلاع‌رسانی پزشکی به گروه‌های ویژه مانند بیماران به برنامه درسی رشته اضافه گردد.

کلیدواژه‌ها: برنامه آموزشی، کارشناسی، سرفصل، کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی

• وصول مقاله: ۹۴/۱۲/۲۴ • اصلاح نهایی: ۹۵/۰۸/۰۱ • پذیرش نهایی: ۹۵/۰۹/۰۲

۱. دانشجوی دکتری کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
۲. استادیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران
۳. دانشیار گروه کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع‌رسانی پزشکی، مرکز تحقیقات فناوری اطلاعات در امور سلامت، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان، اصفهان، ایران؛ نویسنده مسئول (f_zare@mng.mui.ac.ir)

مقدمه

رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، رشته‌ای علوم اجتماعی، تجربی و کاربردی است که دانش‌آموختگان آن با استفاده از فناوری اطلاعات و مدیریت به فراهم‌آوری، سازماندهی و اشاعه اطلاعات علوم پزشکی می‌پردازند. این رشته در سال ۱۳۵۴ در مقطع کارشناسی ارشد در مرکز پزشکی ایران تأسیس شد. در سال ۱۳۶۵ در مقطع کارشناسی [۱] و در سال ۱۳۹۴ در مقطع دکترا شروع به پذیرش دانشجو نمود. حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی، زمینه‌ای چند رشته‌ای (Multidisciplinary) و میان رشته-ای (Interdisciplinary) دارد که از حوزه‌های دیگر دانش بشری تأثیر می‌پذیرد. از این رو، بروز تحول در حوزه‌های دیگر منجر به تحول در این رشته نیز می‌شود. اکنون که دامنه، سرعت و تنوع تحولات در علوم و فناوری رشدی فزاینده یافته است، محتوای این رشته نیز به دلیل ماهیت خود نیازمند بازنگری و تجدید ساختار مداوم شده است [۲]. عملیاتی شدن چنین تغییراتی مستلزم تغییر در محتوا و فرآیند آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی است تا دانش‌آموختگان این رشته بتوانند در محیط‌های جدید اطلاعاتی آینده به خوبی ایفای نقش کنند و به نیازهای کاربران و بازار کار پاسخ دهند. بازار کار به طور غیرمستقیم تعیین‌کننده نوع آموزش‌های لازم برای دانش‌آموختگان جویای کار و حرفه است. لذا، باید در طراحی یک برنامه درسی همواره به نیازهای بازار کار و تصور کارفرمایان از مهارت‌های حرفه‌مندان توجه نمود [۳]. چرا که اخذ مدرک تحصیلی فاقد سنخیت با نیازهای جامعه، مشکل افراد و جامعه را حل نخواهد کرد.

برنامه‌ریزی صحیح آموزشی نقش اساسی در تربیت نیروی انسانی مطلوب جامعه دارد. در تربیت نیروی انسانی مورد نیاز نظام سلامت کشور، وجود برنامه آموزشی مدون و منطبق با نیازهای نظام سلامت، رکن محوری آموزش در این حوزه است که نیازمند بازنگری‌های دوره‌ای در راستای

نیازهای این نظام است [۴]. برنامه آموزشی متشکل از پنج مؤلفه است: (۱) برنامه درسی؛ (۲) مدرسان؛ (۳) منابع درسی؛ (۴) دانشجویان؛ و (۵) امکانات که در جهت تحقق اهدافی تعریف شده، عمل می‌کنند که دورنمای تربیت نیروی انسانی مفید و ماهر است. برنامه درسی ناظر بر محتوای دروس است و نشان می‌دهد که نیروی انسانی می‌باید به چه منظور تربیت شود و ضرورت گنجاندن هر درس در برنامه و نوع رویکرد به محتوای آن چه بوده است [۵]. رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز در عرصه فعالیت‌های آموزشی خود از این چارچوب خارج نیست و از آنجایی که جامعه هدف آن متولیان امور سلامت کشور، متخصصان و پژوهشگران حوزه سلامت، بیماران و خانواده آنان هستند، اهمیتی دو چندان می‌یابد.

بازنگری و روزآمدسازی مداوم برنامه‌های آموزشی به منظور تکمیل رسالت اصلی دانشگاه‌ها ضرورت می‌یابد. برخی از دلایل لزوم این بازنگری عبارت است از: هماهنگی با بازار کار و نیازهای زمانی و مقطعی، هماهنگی با تحولات اجتماعی و محیطی، تحولات و پارادایم‌های علمی، تغییرات فناوری‌های اطلاعاتی، ضرورت یکپارچه‌سازی ابعاد حوزه‌های علمی، گسترش فرهنگ پژوهش، رشد تفکر انتقادی، نیمه عمر علوم، انتظارات فراگیران، و مواردی از این دست [۶].

مطالعات متعددی در ایران و جهان، بیانگر وجود نقص در زمینه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی بوده‌اند. کویکی [۷]، فتاحی [۲]، تهوری [۸]، داورپناه، فتاحی و خسروی [۹]، حیدری [۶]، بیگدلی و حمدی‌پور [۱۰] و دیگران همگی در مطالعات خود به لزوم تغییر برنامه‌های درسی، ساختار آموزشی و هماهنگی برنامه آموزشی با فناوری‌های اطلاعاتی و نیازهای بازار کار اشاره کرده‌اند. بیگام و بحری معتقدند اگر دانشکده‌های کتابداری تدریس دروس اصلی را همزمان با توسعه و بازنگری برنامه درسی و به منظور هماهنگی با فناوری‌های اطلاعاتی و نیازهای جامعه ادامه دهند، دانش‌آموختگان با توانایی-

در حال حاضر، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در ایران، در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری فعال است. با توجه به این که در مقطع کارشناسی، دانشجویان باید با ارکان رشته آشنا شوند و این آشنایی عمدتاً برای فراگیری مهارت‌هاست [۵]، این پژوهش در نظر دارد برنامه درسی مقطع کارشناسی این رشته را با برنامه‌های درسی رشته‌های مشابه آن در ایران مقایسه نماید تا از این رهگذر دریابد سرفصل مذکور چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی با سرفصل‌های مشابه موجود دارد و آیا در تدوین آن به گرایش خاص اطلاع‌رسانی پزشکی مورد ادعای سرفصل به اندازه لازم و کافی پرداخته شده است یا خیر؟ تا بتواند ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف سرفصل، توجهی نیز بر ایجاد این گرایش و هدف آن در ارائه خدمات اطلاع‌رسانی پزشکی به حوزه سلامت باشد.

روش کار

روش پژوهش حاضر تطبیقی است. در این روش، دو یا چند پدیده در کنار هم قرار می‌گیرند و وجوه اختلاف و تشابه آن‌ها تحلیل می‌شود [۱۶]. در این پژوهش از الگوی بردی (Beredy Pattern) استفاده شده است که شامل چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه است. در مرحله توصیف، پدیده‌های تحقیق بر اساس شواهد و اطلاعات، یادداشت‌برداری شده و با تدارک یافته‌های کافی برای بررسی و نقادی در مرحله بعد آماده می‌شود. در تفسیر، به واری و تحلیل اطلاعات توصیف شده پرداخته می‌شود. در مرحله همجواری، طبقه‌بندی و کنار هم قرار دادن اطلاعاتی که در دو مرحله قبل آماده شده برای ایجاد چارچوبی جهت مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌ها انجام می‌شود. در مرحله مقایسه، به بررسی و مقایسه مسئله تحقیق با توجه به جزئیات در زمینه شباهت‌ها و تفاوت‌ها و دادن پاسخ به سؤالات تحقیق پرداخته می‌شود [۱۶].

ابزار گردآوری داده‌ها، چک‌لیست تهیه شده بر اساس موارد مورد نیاز جهت تطبیق بود. جهت گردآوری داده‌ها به اصل مدارک و مستندات یعنی سرفصل‌های مورد بررسی

های لازم وارد بازار کار خواهند شد [۱۱]. میزان موفقیت هر برنامه آموزشی به کیفیت دانشکده و گروه آموزشی آن نیز بستگی دارد. چون حتی اگر محتوا ضعیف ولی گروه آموزشی قوی باشد، می‌توان به نتایج خوبی رسید [۱۲]. اوچولا و باتما بیان می‌کنند که مدارس کتابداری و اطلاع‌رسانی آفریقای جنوبی جهت هماهنگی با آخرین پیشرفت‌های فناوری اطلاعات، برنامه درسی خود را دوباره طراحی کرده و برای نمایش گسترده‌تری حوزه خود، اقدام به تغییر نام نیز کرده‌اند. آشکار است که مدارس کتابداری و اطلاع‌رسانی در رویارویی با تغییرات محیط‌های اطلاعاتی دچار چالش شده‌اند و باید برنامه‌های درسی، نام و همترازسازی سازمان خود را برای بازتاب این تغییرات اصلاح کنند [۱۳]. کارنابی، وب و اپلیکیشن‌های روبه رشد، استفاده از وب دو و سه و افزایش کیفیت داده‌ها را از عوامل تغییر در کتابخانه‌های دانشگاهی می‌داند. وی معتقد است کتابخانه‌های دانشگاهی در سال ۲۰۲۰ از طریق ارتباط با شبکه‌های دانش و استفاده از پتانسیل‌های تعاملی، شخصی‌سازی و آفرینشی پارادایم‌های دیجیتال می‌توانند در محیط‌های مجازی و فیزیکی دانشگاهی به حیات خود ادامه دهند [۱۴]. لی و لو نیز معتقدند که کتابداران باید مهارت‌های سواد اطلاعاتی و دانش خود را برای برآوردن تقاضاهای کتابخانه‌های آینده تقویت کنند. چرا که کتابخانه‌های آینده مجموعه‌ای از داده‌های عظیم (Big Data)، تحلیل‌های بزرگ، فرایندها و خدمات عظیم برای سیستم‌های مجازی و فیزیکی هستند [۱۵]. از آن چه گفته شد، می‌توان دریافت که لزوم تحول در برنامه‌های درسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و گرایش‌های مختلف آن در کشورهای مختلف آشکار شده است. این رشته باید دانش‌آموختگانی با مهارت‌های مناسب‌تر و توانایی‌های فناوری بیشتر جهت پاسخگویی به انتظارات جامعه تربیت کنند به نظر می‌رسد و این امر از طریق بازنگری سرفصل‌های این رشته میسر می‌شود.

عناوین دروس در این جدول‌ها جای گذاری شد، سپس با استفاده از آمار توصیفی، جدول و نرم افزار Excel کار تحلیل و تفسیر، طبقه‌بندی و تطبیق و مقایسه داده‌ها انجام گرفت.

یافته‌ها

یافته‌های این بررسی نشان داد که از نظر تعداد کل واحدهای درسی هر سه دانشگاه مورد بررسی تا حد زیادی مشابه هم هستند، گر چه شباهت بین دانشگاه آزاد اسلامی و وزارت علوم از نظر تعداد و نوع واحدها با وزارت بهداشت بیشتر است. جدول یک دروس پایه، تخصصی اجباری و اختیاری و دروس عمومی برنامه درسی دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی را در مقایسه با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه آزاد اسلامی نشان می‌دهد. (از این پس جهت اختصار، در کل متن و جداول نام این مؤسسات به اختصار وزارت علوم، دانشگاه آزاد و وزارت بهداشت ذکر خواهند شد) (جدول یک).

مراجعه شد. سرفصل‌های مصوب علم اطلاعات و دانش‌شناسی از وب‌سایت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سرفصل‌های مصوب کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی از وب‌سایت معاونت آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، و سرفصل مصوب علم کتابداری و اطلاع‌رسانی از وب‌سایت معاونت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی استخراج شد.

جامعه آماری، سرفصل کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی مصوب جلسه ۲۸ شورای عالی برنامه‌ریزی علوم پزشکی مورخ ۸۴/۴/۲۵ [۱]، سرفصل کارشناسی علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی مصوب جلسه ۷۲۱ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مورخ ۸۸/۳/۳۱ [۱۷] و سرفصل کارشناسی علم اطلاعات و دانش‌شناسی نسخه بازننگری شده دوم مورخ ۹۳/۱۱/۲۸، مصوب جلسه ۷۲۱ مورخ ۱۳۸۸/۳/۳۱ شورای عالی برنامه‌ریزی آموزشی است [۱۸]. جهت تحلیل داده‌های حاصل از مطالعه سرفصل‌های مذکور، ابتدا جدول‌هایی تهیه و

جدول ۱: درصد و مجموع واحدهای سرفصل‌های دوره کارشناسی رشته مورد بررسی، به تفکیک نوع دروس و دانشگاه

نوع واحد	وزارت بهداشت		وزارت علوم		دانشگاه آزاد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
دروس پایه	۱۹	۱۴/۶	۳۸	۲۸/۸	۴۱	۳۱/۱
دروس تخصصی اجباری	۸۳	۶۳/۹	۶۳	۴۷/۷	۶۰	۴۵/۵
دروس تخصصی اختیاری	۶	۴/۶	۱۰	۷/۶	۱۰	۷/۶
دروس عمومی	۲۲	۱۶/۹	۲۱	۱۵/۹	۲۱	۱۵/۹
جمع	۱۳۰	۱۰۰	۱۳۲	۱۰۰	۱۳۲	۱۰۰

برخی از دروس مربوط به رشته نیز وجود دارد. در نهایت، گرایش درس‌های پایه در وزارت علوم به سمت موضوعات زبان انگلیسی، روانشناسی، تاریخ علم و دروس کاربردی این رشته است (جدول دو).

مقایسه دروس پایه رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با رشته‌های مشابه آن در مؤسسات دیگر نشان داد که دروس پایه در وزارت بهداشت بیشتر حول محور موضوعات تاریخ، ادبیات، جامعه‌شناسی، و زبان انگلیسی متمرکز است، ولی در دانشگاه آزاد علاوه بر موضوعات فوق،

جدول ۲: دروس پایه سرفصل‌های دوره کارشناسی رشته مورد بررسی، به تفکیک دانشگاه

ردیف	وزارت بهداشت		وزارت علوم		دانشگاه آزاد	
	نوع واحد		نوع واحد		نوع واحد	
	نظری	عملی	نظری	عملی	نظری	عملی
۱	روانشناسی اجتماعی و عمومی	۰	۲	روانشناسی اجتماعی	۰	۲
۲	تاریخ تمدن	۰	۲	روش تحقیق مقدماتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱	۱
۳	مبانی جامعه‌شناسی	۰	۲	آمار مقدماتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۱	۱
۴	تاریخ ادبیات ایران و جهان	۰	۳	متون اختصاصی انگلیسی ۱	۰	۲
۵	تاریخ عمومی فلسفه	۰	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۲	۰	۲
۶	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۱	۰	۲	ساختمان داده	۰	۲
۷	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۲	۰	۲	مقدمه‌های بر علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۰	۲
۸	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۳	۰	۲	تاریخ علم	۰	۲
۹	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۴	۰	۲	مبانی اخلاق حرفه‌ای	۰	۲
۱۰	-	-	-	آیین نگارش و ویراستاری علمی	۱	۱
۱۱	-	-	-	آشنایی با مطبوعات و رسانه‌ها	۰	۲
۱۲	-	-	-	مبانی ارتباط‌شناسی	۰	۲
۱۳	-	-	-	مبانی آرشیو	۰	۲
۱۴	-	-	-	واژه‌پردازی (فارسی و لاتین)	۲	۰
۱۵	-	-	-	مبانی شبکه و سخت‌افزار	۱	۱
۱۶	-	-	-	مبانی نرم‌افزار و سیستم عامل	۱	۱
۱۷	-	-	-	مقدمت پردازش زبان طبیعی	۱	۱
۱۸	-	-	-	آشنایی با مدیریت دانش	۰	۲
۱۹	-	-	-	آشنایی با علم سنجی	۰	۲
	جمع (۱۹ واحد)	۰	۱۹	جمع (۳۸ واحد)	۸	۳۰
				جمع (۴۱ واحد)		۳۵

جدول سه نشان می‌دهد دروس اختصاصی اجباری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی تفاوت‌هایی از نظر تعداد واحد نظری و عملی با دو رشته مشابه دیگر مورد بررسی دارد به نحوی که واحدهای عملی آن بیشتر است: وزارت بهداشت

۳۷ واحد نظری و ۴۶ واحد عملی در مقابل ۳۲ واحد نظری و ۳۱ واحد عملی در وزارت علوم و ۳۱ واحد نظری و ۲۹ واحد عملی در دانشگاه آزاد اسلامی.

جدول ۳: دروس اختصاصی اجباری سرفصل‌های دوره کارشناسی رشته مورد بررسی، به تفکیک دانشگاه

ردیف	وزارت بهداشت		وزارت علوم		دانشگاه آزاد	
	نوع واحد		نوع واحد		نوع واحد	
	ساعت	نوع	ساعت	نوع	ساعت	نوع
۱	۳	۰	۱	۲	۲	مقدمه‌ای بر کتابداری و اطلاع‌رسانی
۲	۲	۱	۱	۱	۱	مجموعه‌سازی: انتخاب، سفارش و تهیه
۳	۰	۲	۱	۱	۱	واژه‌پردازی ۱
۴	۰	۲	۱	۱	۱	واژه‌پردازی ۲
۵	۱	۱	۱	۱	۱	مرجع‌شناسی عمومی فارسی
۶	۱	۱	۱	۱	۱	مرجع‌شناسی لاتین
۷	۱	۲	۱	۱	۱	سازماندهی دانش ۱
۸	۱	۲	۱	۲	۱	سازماندهی دانش ۲
۹	۱	۲	۱	۲	۱	سازماندهی دانش ۳
۱۰	۱	۲	۱	۱	۱	سازماندهی دانش ۴
۱۱	۱	۱	۱	۱	۱	سازماندهی دانش ۵
۱۲	۱	۲	۱	۱	۱	مرجع‌شناسی تخصصی پزشکی
۱۳	۱	۱	۱	۱	۱	مرجع‌شناسی تخصصی علوم وفنون
۱۴	۱	۱	۱	۱	۱	اصول کار مرجع
۱۵	۱	۲	۱	۱	۱	روش تحقیق و گزارش‌نویسی
۱۶	۳	۰	۲	۰	۱	اداره کتابخانه
۱۷	۲	۱	۱	۱	۱	آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی علوم پزشکی
۱۸	۱	۲	۱	۱	۱	مبانی رایانه و برنامه‌نویسی
۱۹	۲	۱	۱	۱	۱	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بهداشتی و بیمارستانی
۲۰	۱	۱	۲	۰	۱	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم پایه پزشکی ۱
۲۱	۱	۱	۱	۱	۱	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم پایه پزشکی ۲
۲۲	۱	۱	۱	۱	۱	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بالینی ۱
۲۳	۱	۱	۱	۱	۱	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بالینی ۲
۲۴	۳	۰	۱	۱	۱	تاریخ علوم پزشکی و مراجع پزشکی سنتی و اسلامی
۲۵	۳	۰	۱	۱	۱	آمار در کتابداری
۲۶	۳	۰	۲	۰	۱	اقتصاد اطلاعات
۲۷	۰	۸	۲	۰	۰	کارآموزی در عرصه ۱
۲۸	۰	۸	۲	۰	۰	کارآموزی در عرصه ۲
۲۹	-	-	۲	۰	-	-
۳۰	-	-	۲	۰	-	-
جمع (۸۳ واحد)	۳۷	۴۶	۳۲	۳۱	جمع (۶۰ واحد)	۳۱

* کارآموزی در عرصه جزء دروس اختصاصی اجباری محاسبه نگردید.

جدول چهار نشان می‌دهد که تعداد دروس و واحدهای هشت واحد وزارت بهداشت در مقابل ۱۲ درس و ۲۴ واحد اختصاصی اختیاری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نسبت به رشته‌های مشابه آن بسیار کمتر است: چهار درس و

جدول ۴: دروس اختصاصی اختیاری سرفصل‌های دوره کارشناسی رشته مورد بررسی، به تفکیک دانشگاه

ردیف	وزارت بهداشت		وزارت علوم		دانشگاه آزاد	
	نوع واحد		نوع واحد		نوع واحد	
	نام درس	نوع واحد	نام درس	نوع واحد	نام درس	نوع واحد
۱	آشنایی با صنعت چاپ و نشر	۰/۲	خدمات اطلاعات اجتماعی	۰/۲	کتابخانه‌های دانشگاهی و توسعه علمی	۰/۲
۲	مقدمات آرشیو	۰/۲	جریان اطلاعات در سازمان‌ها	۰/۲	مرجع‌شناسی علوم اسلامی	۱/۱
۳	ساختمان و تجهیزات کتابخانه	۰/۲	مواد و خدمات کتابخانه برای بزرگسالان نوسود	۱/۱	خدمات بیرون کتابخانه‌ای	۰/۲
۴	نشریات ادواری	۰/۲	نسخه‌های خطی و آثار کمیاب	۰/۲	مواد و خدمات کتابخانه برای بزرگسالان نوسود	۱/۱
۵	-	-	جامعه‌شناسی اوقات فراغت و مطالعه	۰/۲	آشنایی با نسخه‌های خطی و آثار کمیاب	۰/۲
۶	-	-	کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی	۰/۲	جامعه‌شناسی اوقات فراغت و مطالعه	۰/۲
۷	-	-	متون تخصصی انگلیسی ۳	۰/۲	کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی	۰/۲
۸	-	-	کتابخانه‌های آموزشگاهی و توسعه یادگیری	۰/۲	مقدمات آرشیو	۰/۲
۹	-	-	کتابخانه‌های تخصصی و توسعه سازمانی	۰/۲	کتابخانه‌های آموزشگاهی و توسعه یادگیری	۰/۲
۱۰	-	-	ریاضیات کاربردی	۰/۲	کتابخانه‌های تخصصی و توسعه اهداف سازمانی	۰/۲
۱۱	-	-	اطلاعات و دانش برای توسعه	۰/۲	-	-
۱۲	-	-	مرجع‌شناسی علوم اسلامی	۱/۱	-	-
	جمع (۸ واحد)	۸/۰	جمع (۲۴ واحد)	۲۲/۲	جمع (۲۰ واحد)	۱۸/۲

از آن جایی که دروس عمومی توسط سیاست کلی نظام آموزشی کشور تعیین می‌شود [۵] و در هر سه دانشگاه مورد بررسی به طور مشترک شامل درس‌های ادبیات، تربیت‌بدنی، زبان انگلیسی عمومی، اخلاق اسلامی، انقلاب اسلامی و معارف اسلامی است، دروس عمومی در این پژوهش مورد بررسی قرار نگرفتند.

در جدول پنج کلیه دروس غیر عمومی مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی وزارت علوم و دروس رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی در همین مقطع مقایسه شده است.

جدول ۵. تطبیق دروس کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با رشته‌های مشابه آن در ایران

وزارت بهداشت			وزارت علوم			دانشگاه آزاد		
ردیف	نام درس	اعتبار	ردیف	نام درس	اعتبار	ردیف	نام درس	اعتبار
۲	روانشناسی اجتماعی و عمومی	۲	۲	روانشناسی اجتماعی	۲	۲	روانشناسی عمومی	۲
۲	تاریخ تمدن	۲	-	-	-	۲	تاریخ تمدن	۲
۲	مبانی جامعه‌شناسی	۲	-	-	-	۲	مبانی جامعه‌شناسی	۲
۳	تاریخ ادبیات ایران و جهان	۳	-	-	-	۳	۱. آشنایی با تاریخ ادبیات ایران	۳
۲	تاریخ عمومی فلسفه	۲	-	-	-	۳	۲. آشنایی با تاریخ ادبیات جهان	۳
۲	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۱	۲	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۱	۲	-	-	-
۲	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۲	۲	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۲	۲	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۱	۲
۲	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۳	۲	۲	متون تخصصی انگلیسی ۳	۲	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۲	۲
۲	زبان انگلیسی و متون اختصاصی ۴	۲	-	-	-	۲	متون اختصاصی انگلیسی ۳	۲
۳	کتابخانه و کتابداری و اطلاع‌رسانی	۳	۲	مقدمه‌ای بر علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲	۲	مقدمه‌ای بر کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲
۳	مجموعه‌سازی: انتخاب، سفارش و تهیه	۳	۳	مدیریت مجموعه‌سازی	۳	۳	فرآهم آوری و توسعه مجموعه	۳
۲	واژه‌پردازی ۱	۲	۲	واژه‌پردازی (فارسی و لاتین)	۲	۳	واژه‌پردازی (فارسی و لاتین)	۳
۲	واژه‌پردازی ۲	۲	-	-	-	-	-	-
۲	مرجع‌شناسی عمومی فارسی	۲	۳	مرجع‌شناسی عمومی (فارسی و لاتین)	۳	۳	مرجع‌شناسی عمومی (فارسی و لاتین)	۳
۲	مرجع‌شناسی لاتین	۲	۳	مرجع‌شناسی عمومی (فارسی و لاتین)	۳	۳	مرجع‌شناسی عمومی (فارسی و لاتین)	۳
۳	سازماندهی دانش ۱	۳	۲	سازماندهی مواد ۱	۲	۳	سازماندهی ۱	۳
۳	سازماندهی دانش ۲	۳	۳	(فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی)	۳	۲	(فهرست‌نویسی توصیفی و تحلیلی)	۲
۳	سازماندهی دانش ۳	۳	۳	سازماندهی مواد ۲ (رده‌بندی دیویی)	۲	۲	سازماندهی ۲ (رده‌بندی دیویی)	۲
۳	سازماندهی دانش ۴	۳	۳	سازماندهی مواد ۳ (رده‌بندی کنگره)	۲	۳	سازماندهی ۳ (رده‌بندی کنگره)	۳
۲	سازماندهی دانش ۵	۲	-	-	-	-	-	-
۲	مرجع‌شناسی تخصصی پزشکی	۲	۲	سازماندهی رایانه‌ای منابع	۲	۲	سازماندهی رایانه‌ای منابع	۲
۲	مرجع‌شناسی تخصصی علوم و فنون	۲	-	-	-	-	-	-
۲	اصول کار مرجع	۲	۳	مرجع‌شناسی تخصصی	۳	۲	مرجع‌شناسی تخصصی	۲
۲	روش تحقیق و گزارش‌نویسی	۲	۲	اصول خدمات مرجع	۲	۲	اصول کار مرجع	۲
۳	اداره کتابخانه	۳	۲	روش تحقیق مقدماتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲	۲	تحقیق مقدماتی در کتابداری و اطلاع‌رسانی	۲
۳	آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی علوم پزشکی	۳	۳	مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۲	۳	مدیریت کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۳
۲	مبانی رایانه و برنامه‌نویسی	۲	۲	آشنایی با شبکه و سخت‌افزار	۲	۲	آشنایی با پایگاه‌های اطلاعاتی	۲
۳	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بهداشتی و بیمارستانی	۳	۲	۱. مبانی شبکه و سخت‌افزار	۲	۲	مبانی علوم رایانه	۲
۲	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم پایه پزشکی ۱	۲	۲	۲. مبانی نرم‌افزار و سیستم عامل	۲	۲	-	-
۲	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم پایه پزشکی ۲	۲	۲	۳. زبان برنامه‌نویسی ۱	۲	۲	-	-
۲	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بالینی ۱	۲	۲	۴. زبان برنامه‌نویسی ۲	۲	۲	-	-
۲	مبانی و اصطلاح‌شناسی علوم بالینی ۲	۲	۲	۵. کارگاه رایانه	۲	۲	-	-
۳	تاریخ علوم پزشکی و مراجع پزشکی سنتی و اسلامی	۳	-	-	-	-	-	-
۳	آمار در کتابداری	۳	۲	آمار مقدماتی در علم اطلاعات و دانش‌شناسی	۲	۲	آمار برای کتابداران	۲
۳	اقتصاد اطلاعات	۳	-	-	-	-	-	-
۸	کارآموزی در عرصه ۱	۸	۲	کارآموزی ۱	۲	۲	کارآموزی ۱	۲
۸	کارآموزی در عرصه ۲	۸	۲	کارآموزی ۲	۲	۲	۱. کارآموزی ۲	۲
۲	آشنایی با صنعت چاپ و نشر	۲	۲	صنعت چاپ و نشر	۲	۲	۲. کارآموزی ۳	۲
۲	مقدمات آرشيو	۲	۲	مبانی آرشيو	۲	۲	آشنایی با ویراستاری و نشر	۲
۲	ساختمان و تجهیزات کتابخانه	۲	۲	ساختمان و تجهیزات کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۲	۲	مقدمات آرشيو	۲
۲	نشریات ادواری	۲	۲	مدیریت نشریات ادواری	۲	۲	ساختمان و تجهیزات کتابخانه	۲
۲	نشریات ادواری	۲	۲	مدیریت نشریات ادواری	۲	۲	مدیریت نشریات ادواری	۲
۷۲ واحد			۶۲ واحد			۷۲ واحد		

علوم و دانشگاه آزاد اسلامی است، در حالی که مرجع-شناسی تخصصی پزشکی معادلی در دو دانشگاه دیگر ندارد. دروس اصول کار مرجع، روش تحقیق و گزارش-نویسی، آمار در کتابداری و اداره کتابخانه در سرفصل وزارت بهداشت، دارای دروسی مشابه در وزارت علوم و دانشگاه آزاد با اندکی تغییر در تعداد واحد هستند. مبانی رایانه و برنامه نویسی سه واحد است که با درس مبانی علوم رایانه مشابهت دارد. این درس در سرفصل وزارت علوم به صورت دروس مبانی شبکه و سخت افزار، مبانی نرم افزار و سیستم عامل، زبان برنامه نویسی یک و دو و کارگاه رایانه به تعداد ده واحد وجود دارد. دروس مبانی و اصطلاح شناسی پزشکی، تاریخ علوم پزشکی و مراجع پزشکی سنتی و اسلامی و اقتصاد اطلاعات هیچ درس مشابهی در دو دانشگاه دیگر تحت بررسی ندارند.

همچنین دروس آشنایی با صنعت چاپ و نشر، مقدمات آرشيو، ساختمان و تجهيزات کتابخانه و نشریات ادواری در سرفصل دروس اختیاری کتابداری پزشکی با دروسی از سرفصل وزارت علوم و دانشگاه آزاد اسلامی مطابقت دارد، گر چه در برخی موارد تعداد واحد، نوع واحد و عنوان درس تغییر کرده است.

در جدول شش فهرست دروسی موجود در سرفصل های وزارت علوم یا دانشگاه آزاد آورده شده را نشان می دهد، که در وزارت بهداشت معادلی برای آنها نیست. داده های جدول هفت نشان می دهد، ۴۰ عنوان درسی در سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی و رشته علم کتابداری و اطلاع رسانی وجود دارد که در سرفصل دروس رشته کتابداری پزشکی وجود ندارد. از آن جایی که برخی از عناوین درسی در جدول شش بین وزارت علوم و دانشگاه آزاد اسلامی مشترک بودند، تنها یکی از عناوین در این جدول ذکر گردیده است.

جدول پنج نشان می دهد که دروس تاریخ تمدن، مبانی جامعه شناسی، تاریخ ادبیات ایران و جهان و آشنایی با بانک های اطلاعاتی در وزارت بهداشت فقط با دانشگاه آزاد اسلامی مشابهت دارد و این دروس در وزارت علوم وجود ندارند. درس تاریخ عمومی فلسفه وزارت بهداشت نیز در دو سرفصل مشابه دیگر وجود ندارد. سرفصل وزارت بهداشت هشت واحد درس زبان انگلیسی و متون اختصاصی دارد، در حالی که دو مؤسسه دیگر شش واحد دارند.

درس کتابخانه و کتابداری و اطلاع رسانی از دو واحد در دو مؤسسه دیگر به سه واحد در سرفصل وزارت بهداشت افزایش یافته است. درس واژه پردازی در سرفصل وزارت بهداشت چهار واحد اجباری است که در سرفصل وزارت علوم به دو واحد پایه و در سرفصل دانشگاه آزاد به سه واحد پایه کاهش یافته است. سازماندهی دانش یک، دو، سه و چهار در سرفصل وزارت بهداشت به صورت دروس مجزا با تعداد کل ۱۲ واحد قرار گرفته است، در حالی که وزارت علوم دارای سه سازماندهی با تعداد کل شش واحد و دانشگاه آزاد اسلامی نیز دارای سه سازماندهی با تعداد کل هشت واحد است. همچنین دروس سازماندهی پنج در سرفصل وزارت بهداشت با درس سازماندهی رایانه ای منابع در وزارت علوم و دانشگاه آزاد اسلامی مطابقت دارد.

دو درس مجزای مرجع شناسی عمومی فارسی و مرجع-شناسی لاتین (هر کدام دو واحد) در سرفصل وزارت بهداشت دارای معادلی ادغام شده با نام مرجع شناسی عمومی (فارسی و لاتین، سه واحد) در سرفصل وزارت علوم و دانشگاه آزاد اسلامی است. همچنین مرجع شناسی تخصصی علوم و فنون (دو واحد) در سرفصل وزارت بهداشت معادل مرجع شناسی تخصصی (سه واحد) وزارت

جدول ۶: فهرست دروس متفاوت موجود در سرفصل‌های وزارت علوم و دانشگاه آزاد (فاقد معادل در سرفصل وزارت بهداشت)

ردیف	نام درس	ردیف	نام درس
۱	ساختمان داده	۲۱	نمایه‌های تخصصی الکترونیکی
۲	تاریخ علم	۲۲	طراحی کتابخانه دیجیتال
۳	مبانی اخلاق حرفه‌ای	۲۳	سیستم‌های اطلاعات مدیریت (مقدماتی)
۴	آیین نگارش و ویراستاری علمی (یا آشنایی با ویراستاری و نشر)	۲۴	خدمات اطلاعات اجتماعی
۵	آشنایی با مطبوعات و رسانه‌ها	۲۵	جریان اطلاعات در سازمان‌ها
۶	مبانی ارتباط‌شناسی	۲۶	مواد و خدمات کتابخانه برای بزرگسالان نوسود
۷	مبانی آرشیو	۲۷	نسخه‌های خطی و آثار کمیاب
۸	آشنایی با مدیریت دانش	۲۸	جامعه‌شناسی اوقات فراغت و مطالعه
۹	آشنایی با علم سنجی	۲۹	کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی
۱۰	فناوری‌های وب	۳۰	کتابخانه‌های آموزشی و توسعه یادگیری
۱۱	اصول طراحی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای (یا آشنایی با نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای)	۳۱	کتابخانه‌های تخصصی و توسعه سازمانی
۱۲	پایگاه داده	۳۲	ریاضیات کاربردی
۱۳	روش‌ها و فنون نمایه‌سازی و چکیده‌نویسی	۳۳	اطلاعات و دانش برای توسعه
۱۴	مواد و خدمات کتابخانه برای کودکان و نوجوانان	۳۴	مرجع‌شناسی علوم اسلامی
۱۵	آموزش سواد اطلاعاتی	۳۵	آشنایی با فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات (یا آشنایی با اطلاعات و ارتباطات)
۱۶	بازاریابی خدمات اطلاعاتی	۳۶	مقدمه‌ای بر روابط عمومی
۱۷	طراحی و مدیریت وبگاه کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۳۷	نمایه‌سازی کتاب
۱۸	خدمات فرانهادی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی	۳۸	کتابخانه و توسعه پایدار
۱۹	سیستم‌های چندرسانه‌ای	۳۹	زیان‌شناسی کاربردی
۲۰	کتابخانه‌های دانشگاهی و توسعه علمی	۴۰	خدمات برون کتابخانه‌ای

بحث و نتیجه گیری

واحدها با وزارت بهداشت بیشتر است. تفاوت‌هایی بین تعداد واحدهای رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با دو رشته مشابه آن وجود دارد، از آن جمله: تعداد واحدهای دروس تخصصی اختیاری کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی کمتر از دو دانشگاه دیگر است و تعداد واحدهای دروس پایه این رشته بین ۱۹ تا ۲۱ واحد کمتر و تعداد واحدهای دروس تخصصی اجباری آن حدود ۲۰ واحد بیشتر از تعداد واحدهای دروس دو دانشگاه دیگر است. به نظر می‌آید که کسری دروس پایه این رشته نسبت به دو رشته مشابه دیگر به قسمت دروس تخصصی اجباری انتقال یافته است.

برنامه درسی دوره کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی دارای ۱۳۰ واحد درسی است که از این تعداد ۱۴/۶ درصد به دروس پایه، ۶۳/۹ درصد به دروس اختصاصی اجباری، ۴/۶ درصد به دروس اختصاصی اختیاری و ۱۶/۹ درصد به دروس عمومی اختصاص داده شده است. نتایج این بررسی نشان داد که از نظر تعداد کل واحدهای درسی هر سه مورد بررسی تا حد زیادی مشابه هم هستند، گر چه شباهت بین دانشگاه آزاد اسلامی و وزارت علوم از نظر تعداد و نوع

گرایش‌های رشته کتابداری [۲، ۶، ۲۰] ایراداتی دارد که می‌توان از تعداد واحدهای آن کاست و دروس اختصاصی رشته را که از نظر دور مانده‌اند (مانند کتاب‌درمانی، کتابداری بالینی، کتابداری مبتنی بر شواهد، مرور سیستماتیک، مشاوره اطلاعاتی در حوزه سلامت و خدمات اطلاع‌رسانی پزشکی به گروه‌های ویژه مانند بیماران، علم‌سنجی) را اضافه نمود. درس سازماندهی دانش در سرفصل کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی ۱۴ واحد است ولی همین درس با عنوان سازماندهی مواد در وزارت علوم هشت واحد و در دانشگاه آزاد اسلامی ۱۲ واحد است. به نظر می‌آید که بهتر باشد تعداد واحدهای این درس در وزارت بهداشت کمتر گردد و به جای آن تعدادی دروس موضوعی مرتبط با رشته با توجه به گرایش پزشکی و بالینی آن جایگزین شود. فتاحی نیز عقیده دارد درس سازماندهی باید به دو درس، آن هم با توجه به شرایط جدید محیط اطلاعاتی و امکانات موجود در دسترسی به داده‌های کتابشناختی آماده محدود شود و بیشتر بر جنبه‌های مدیریتی شیوه‌های دسترسی به داده‌های کتابشناختی، نحوه کار با کتابشناسی‌ها، استانداردهای ذخیره و انتقال داده‌ها تاکید شود [۲].

همچنین در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی ۱۱ واحد به دروس مربوط به اصطلاح‌شناسی پزشکی و بالینی اختصاص دارد که در دو دانشگاه دیگر معادلی ندارد. در مجموع، رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نسبت به دو رشته دیگر دارای دروس تخصصی با تنوع کمتر، شباهت اسمی بیشتر و تعداد واحدهای درسی بیشتر است و از نظر تعداد دروس اختصاصی اجباری با دانشگاه آزاد اسلامی مشابهت بیشتری دارد. همچنین نتایج نشان داد که دروس تخصصی اجباری وزارت بهداشت بیشتر بر مهارت‌های عملی تکیه دارد، در حالی که دو دانشگاه دیگر به نسبت تقریباً برابر واحدهای نظری و عملی را در نظر گرفته‌اند. همان‌طور که حری اشاره می‌کند دروس تخصصی متأثر از بازار کار است. بازار کار به معنای کلیه الزامات اقتصادی، اجتماعی، فنی و فرهنگی است که محل اشتغال مصداق کوچک و محدودی از آن‌هاست. بنابراین، دروس تخصصی از دو عامل تأثیر می‌پذیرد: نخست

معمولاً نوع دروس پایه و گرایش موضوعی آن‌ها تابعی از وضعیت دروس تخصصی است و از آنجایی که دروس تخصصی متأثر از ضرورت‌ها و نیازهای واقعی بازار کار یا عرصه عملیاتی رشته است؛ دروس پایه نیز به تبع تحول در دروس تخصصی متحول می‌شوند. زیرا فلسفه وجودی حضور دروس پایه فراهم آوردن زیرساخت‌های معرفتی و مهارتی برای درک بهتر و عمیق‌تر دروس تخصصی و معنا بخشیدن به دروس تخصصی است [۵]. این در حالی است که در سرفصل دروس پایه در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی به دروس مربوط به رشته پرداخته نشده است. در سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی دروس پایه به صورت کامل مبنای دروس تخصصی هستند و دروسی مانند تاریخ تمدن و تاریخ ادبیات ایران و جهان در بازنگری سال ۱۳۸۸ از آن حذف شده‌اند. زارع و دیگران نیز در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که دروس پایه در سرفصل کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی سال ۱۳۸۳ دارای واحدهای نامرتبط با رشته می‌باشد که می‌توان آن‌ها را حذف نمود [۱۹]. حیدری نیز در پژوهش خود وجود درس‌هایی مانند تاریخ تمدن و مبانی جامعه‌شناسی در دروس پایه را کم ارتباط یا بی‌ارتباط با دروس کتابداری و علم اطلاعات می‌داند. بیگدلی و حمدی-پور نیز گزارش کرده‌اند که در سرفصل مصوب ۱۳۸۸ علم اطلاعات و دانش‌شناسی به دلیل حذف واحدهای موضوعی غیرتخصصی، تعداد واحدهای تخصصی افزایش پیدا کرده است و تنوع آن نسبت به برنامه‌های مصوب سال‌های قبل بیشتر شده است [۱۰].

نتایج نشان داد که تفاوت عمده در دروس اختصاصی اجباری رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با رشته‌های مشابه آن در ایران، مربوط به دروس کارآموزی، سازماندهی دانش و اصطلاح‌شناسی پزشکی است. به نحوی که در وزارت بهداشت درس کارآموزی ۱۶ واحد عملی و به صورت کارآموزی در عرصه است، در حالی که در وزارت علوم چهار واحد و در دانشگاه آزاد اسلامی نیز شش واحد می‌باشد. به نظر می‌آید که درس کارآموزی در سرفصل فعلی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، همانند سایر

آن چه برنامه‌ریزان به عنوان الزامات واقعی به تجربه دریافته‌اند یا از طریق مطالعه به آن رسیده‌اند و دیگری احتمالاتی که روند رشد جامعه از جنبه‌های مختلف پدید می‌آورد و چشم-اندازهایی که آن روند رشد را ترسیم می‌کند [۵].

نتایج پژوهش نشان داد که دروس تخصصی اختیاری در کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نسبت به دو سازمان دیگر دارای تنوع کمتری است. این در حالی است که حری اشاره می‌کند دروس تخصصی اختیاری به دانشجو مجال می‌دهد که مباحثی را بر حسب علاقه و مهارت‌های خود برگزیند بدون آن‌که با پیکره تخصصی اجباری در تعارض باشد. بنابراین، ارائه و ایجاد امکان انتخاب دروس تخصصی اختیاری باید در امتداد و هدف دروس تخصصی اجباری باشد و فراگیر را به سمت افزایش دانش و مهارت تخصصی سوق دهد [۵].

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که درس مبانی رایانه و برنامه‌نویسی در وزارت بهداشت معادلی در دانشگاه آزاد اسلامی دارد، اما در وزارت علوم، دروس رایانه‌ای متنوع و بیشتری به تعداد ۱۰ واحد وجود دارد که نشان از توجه وزارت علوم به فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی نوین در برنامه‌های درسی خود است [۲۰]. بیگدلی و حمدی‌پور دریافتند که سرفصل دورس جدید کارشناسی علم اطلاعات و دانش-

شناسی مصوب ۱۳۸۸ حدود ۲۴ واحد مرتبط با فناوری اطلاعات به صورت مستقیم یا غیرمستقیم دارند. آن دو معتقدند که این تغییرات شاید پاسخگوی زمان حال باشد ولی باید از طریق بازنگری مداوم آن را از خطر کهنگی و رکود رهایی [۱۰]. شهبازی، فهم‌نیا و حکیم‌زاده نیز به افزایش تعداد واحدهای مبتنی بر فناوری اطلاعات اشاره کرده‌اند [۲۱]. این در حالی است که رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی از این حیث ضعیف عمل کرده است و به دروس مبتنی بر فناوری‌های اطلاعاتی در سرفصل آن توجه چندانی نشده است، چنانچه که زارع و همکارانش در بررسی سرفصل کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز به این نکته اشاره کرده بودند که تغییرات حاصل در زمینه رایانه و فناوری در سرفصل دروس بسیار ناچیز بوده است و به مهارت عملی دانشجویان

چیزی نمی‌افزاید [۱۹]. در حالی که تأثیر فناوری اطلاعات در محیط‌های اطلاعاتی جدید از دلایل اصلی لزوم تغییر و تحول در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی است [۲]. امروزه استفاده از فناوری‌های وب ۲ و ۳ (نه تنها به صورت نظری، بلکه با تجربه عملی کار با آن‌ها) باید در برنامه آموزشی این رشته گنجانده شود. چرا که تجربه کار با این فناوری‌ها در حین تحصیل به دانشجویان اعتماد به نفس کافی می‌دهد و در آینده امکان استفاده از آن‌ها را در محل کار در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی مراجعان افزایش می‌دهد [۲۲]. فراموش نشود که مراجعین و کاربران کتابخانه‌های پزشکی و بیمارستانی، پزشکان و متخصصان حوزه سلامت هستند و به دلیل نیمه عمر کوتاه علوم پزشکی و تأثیر عمده فناوری‌های اطلاعاتی بر خدمات این حوزه، ناگزیر باید دانش آموختگان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی نیز در جهت رفع نیازهای اطلاعاتی متخصصان این حوزه تربیت شوند و محتوای آموزشی فناوری، رایانه، سیستم‌های اطلاعاتی، طراحی کتابخانه دیجیتال، طراحی نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، علم-سنجی، مدیریت دانش، سیستم‌های اطلاعات مدیریت، و شبکه‌ها از ملزومات این امر هستند. چرا که مطالعات نشان داده‌اند که دانش و اطلاعات دانش آموختگان کتابداری در این حوزه‌ها اندک است [۲].

مجموعه دروس اصطلاح‌شناسی پزشکی به تعداد ۱۱ واحد در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی یکی دیگر از دروس نیازمند توجه و بازنگری در این رشته است. در حالی که پزشکان و سایر متخصصان حوزه سلامت تنها دو واحد اصطلاحات پزشکی می‌خوانند، چرا این تعداد واحد برای یک دانشجوی مقطع کارشناسی در نظر گرفته شده است و توجه آن چه بوده است؟ پیش از تغییر سرفصل در سال ۱۳۸۴، دانشجویان رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی جهت برآوردن نیاز اطلاعاتی متخصصان حوزه سلامت ملزم به گذراندن تعدادی دروس پایه و بالینی بودند که از آن جمله می‌توان به بیماری‌شناسی، آناتومی، فیزیولوژی، داروشناسی، علوم آزمایشگاهی و بیوشیمی اشاره کرد [۲۳]. متأسفانه با

پزشکی و فناوری‌های نوین اطلاعاتی صورت گیرد. اوچولا و باهما نیز در پژوهش خود اشاره می‌کنند یکی از چالش‌های رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی تغییر در محیط‌های اطلاعاتی است که برنامه‌های درسی باید طبق این ویژگی‌ها تغییر نمایند [۱۳].

از آنجایی که «آموزش» به مطلوب‌ها می‌نگرد و از طریق پیش‌بینی به «ضرورت‌های فردا» برای «آموزش امروز» دست می‌یابد [۵]، بهتر است برای تغییر در برنامه درسی مذکور مطلوب‌های جامعه امروز و ضرورت‌های جامعه فردا برای رسیدن به ایده‌آل‌های رشته در نظر گرفته شود؛ چرا که کتابداران با استفاده از فناوری‌های روز نقش مهمی در هدایت متخصصان حوزه سلامت به منابع اطلاعاتی و افزایش کیفیت اطلاعات آن‌ها دارند [۲۴]. در راستای رسیدن به این نتایج پیشنهاد می‌شود پژوهش دیگری به بررسی برنامه درسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی در کشورهای ارائه‌کننده این رشته پردازد تا مقایسه‌ای بین برنامه درسی کشور ایران با برنامه درسی کشورهای دیگر انجام گیرد. همچنین پیشنهاد می‌گردد پژوهش دیگری به مطالعه شرح درس‌های رشته کتابداری پزشکی پرداخته شود تا محتوای این درس از نظر عواملی نظیر روزآمد نبودن و ناکارآمدی آن‌ها با نیازهای آموزشی جدید نیز بررسی گردد.

تشکر و قدردانی

نویسندگان مقاله از آقای احمد پاپی به دلیل نظرات ارزنده برگرفته از سال‌ها تجربه تدریس ایشان در رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی سپاسگزاری می‌کنند.

حذف این درس به دلایل نامعلوم و مبهم و جایگزین کردن آن توسط دروس متعدد اصطلاح‌شناسی نه تنها کمکی به این رشته نشده، بلکه دانشجو را به سمت نظام سنتی آموزش متکی بر حافظه و بعد هم فراموشی سوق داده است. چرا که همان گونه که در آموزش پزشکی لحاظ شده است، آموختن اصطلاحات پزشکی در بافت و زمینه مربوط به آن، یعنی دروس پایه و دورس بالینی امکان‌پذیر است نه در فضای تجربیدی و معجزا.

به نظر می‌آید که درس اقتصاد اطلاعات در مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی توجه چندان منطقی‌ای نداشته باشد، چرا که این درس در مقطع دکترای دو رشته مشابه دیگر تدریس می‌شود و می‌توان به جای آن درس علم‌سنجی را جایگزین کرد. حیدری نیز اشاره می‌کند که یکی از موضوعات پراهمیت در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، علم‌سنجی است که آموزش آن باید از کارشناسی شروع گردد و به دوره‌های بعد موکول نشود چرا که موضوع علم‌سنجی و سیاست‌گذاری‌های کلان علمی و پژوهشی از موضوعات برجسته دنیای امروز قرار دارد و در رأس برنامه‌های کشور ما نیز قرار دارد [۶].

نتایج بررسی تطبیقی پژوهش حاضر نشان داد که سرفصل کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی بیشترین مطابقت را با سرفصل کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه آزاد اسلامی دارد. ۶۵/۵ درصد در مقابل ۵۶/۴ درصد مشابهت با وزارت علوم و تفاوت‌های موجود بین رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با سایر گرایش‌ها - در صورتی که دروس مربوط به مبانی و اصطلاح‌شناسی پزشکی در نظر گرفته نشود علی‌الخصوص در زمینه دروس مبتنی با فناوری‌های اطلاعات بسیار فاحش است. با توجه به تغییرات روزافزون فناوری اطلاعات و علوم پزشکی از یک سو، و شباهت بالای ۵۰ درصد سرفصل کارشناسی کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی با گرایش‌های عمومی این رشته در ایران، به نظر می‌رسد که لازم باشد بازنگری عمده‌ای در سرفصل این رشته انجام گیرد. این امر می‌تواند با کاهش تعداد واحدهای برخی از دروس، حذف برخی دیگر، و یا افزودن درس‌های جدید مرتبط با حوزه

References

1. Ministry of Health and Medical Education, High Council of Planning. General Outline, Program and Syllabus of the bachelor Course in Medical Librarianship and Information Science, ratified in 28th session of the High Council for Medical science planning, 16 July 2005.
2. Fattahi R. A model for revising and restructuring of Library and information science education in Iran due to new developments in the information environment. *Library and Information science Quartely* 2000; 3(1): 21-44.
3. Nowkarizi M. Review of bachelor courses of Library and information science curriculum. *Library and Information Science Quartely* 2004; 7(2): 57-69.
4. Ghaffari R, Amini A, Yazdani S, Alizadeh M, Salek Ranjbarzadeh F, Hassanzadeh Salmasi S. Comparative Study: Curriculum of Undergraduate Medical Education in Iran and in a Selected Number of the World's Renowned Medical Schools. *Iranian Journal of Medical Education* 2012; 11 (7) :819-831
5. Horri A. Challenges and Solutions of Library Training. *Ketab-e Mah Kolliyat* 2005; 8(6&7): 71-106.
6. Haidari GH. Library and Information Science Education in Iran: Barriers and solutions. *Library and Information Science Quartely* 2011; 54: 71-106.
7. Kokabee M. A Glance at the "Organization of Materials" Courses. *National Studies on Librarianship and Information Organization (NASTINFO)* 1997; 8(3): 57-69.
8. Tahavori Z. Necessity for revision of library and information sciences educational programs, regarding new skills needed by librarians and information scientists. *National Studies on Librarianship and Information Organization (NASTINFO)* 2006; 17(1): 143-162.
9. Davarpanah M, Fattahi R, Khosravi A. Survey of library and information community views about field's name and the probability of a review on it. *Informology* 2009; 24(3): 3-32.
10. Bigdeli Z, Hamdipour A. Content Analysis of LIS Undergraduate Curriculum Approved in 1375 and 1388. *Journal of Information Processing and Management* 2013; 28 (2) :283-304.
11. Begum R , Bahri C.N. The 2020 academic librarian meeting the challenge of change [serial online] 2000 [cited 2015 Dec 25]. Available from: http://www.iiu.edu.my/iclise/files/session4/pre_s4/2.htm.
12. Khalid M. A comparison between needed competencies of academic librarians and LIS curricula in Pakistan. *The Electronic Library* 2003; 21(2): 99 – 109.
13. Ocholla D., Bothma T. Trends, challenges and opportunities for LIS education and training in Eastern and Southern Africa. *New Library World* 2007; 108(2/1): 55-78.
14. Carnaby P. Connecting the knowledge networks: Reimagining academic libraries to 2020. [serial online] *IFLA 2011* [cited 2016 Feb 1]. Available from:

- <http://conference.ifla.org/past-wlic/2011/122-carnaby-en.pdf>
15. Li M, Luo Y. Research on the Architecture of Future Library Based on Big Data. [serial online] ISRME 2015 [cited 2015 Dec 25]. Available from: http://www.atlantispress.com/php/download_paper.php?id=18427
16. Aghazadeh A. Comparative education. Tehran: SAMT; 2007.
17. Ministry of Science, Research and Technology, High Council of Planning. General Outline, Program and Syllabus of the bachelor Course in Knowledge and Information Science, ratified in 721th session of the High Council for Planning, 21 Jun 2009.
18. Ministry of Science, Research and Technology, High Council of Planning. General Outline, Program and Syllabus of the bachelor Course in Knowledge and Information Science, ratified in 721th session of the High Council for Planning, 21 Jun 2009 and revised in 17 Feb 2015.
19. Zare-Farashbandi F, Alipour E, Azizi A, Azizi A. Lack of appropriateness in bachelor of medical LIS curriculum on meeting the information needs of modern medical community. Proceedings of the 6th national Medical library and Information Science based on modern information systems conference; 2004 Apr 29; Isfahan, Iran.
20. Dayyani M. Undergraduate curriculum of Library and Information Science: proposals for change. Library and Information Science Quartely 2000; 3(1): 1-20.
21. Shahbazi R, Fahimnia F, Hakimzadeh R. Modern information technology-based Librarian jobs for LIS graduates: a content analysis of job advertisements. Academic Librarianship and Information Research 2013; 47(3): 229-250.
22. Sarrafzadeh M, Hazeri A, Alavi S. Knowledge and Use of Web 2.0 by LIS Academics in Iran. Journal of Information Processing and Management 2012; 28 (1) :21-38.
23. Ministry of Culture and Higher Education, High Council of Planning. General Outline, Program and Syllabus of the Bachelor Course in Medical Librarianship and Information Science, ratified in 124th session of the High Council for Medical Science Planning, 8 September 1996.
24. Mi M. Renewed roles for librarians in problem-based learning in the medical curriculum. Medical Reference Services Quarterly 2011; 30 (3): 269-282.

Differences and Similarities of the Bachelor Curriculum of Medical Library and Information Science with Similar Curriculums in Iran: A Comparative Study

Daei A¹/ Rahimi A²/ Zare-Farashbandi F³

Abstract

Introduction: Continuous curriculum revision and updates are crucial to achieve the main mission of universities. This study aimed to compare the curriculum for undergraduate medical librarianship with those of other similar majors in Iran.

Methods: In this comparative study, a checklist consisting of three curriculums: "Medical Library and Information Sciences", "Knowledge and Information Sciences" and "Library and Information Sciences", was designed for collecting data which were then analyzed using descriptive statistics, tables by excel software.

Results: The curriculum of Medical Library and Information Sciences had an overlap of 65.45% with the curriculum of Library and Information Sciences and 56.36% with that of Knowledge and Information Sciences. The major differences between the curricula, was related to the number of courses covered in Medical Library and Information Sciences, the most significant weakness of which was the absence of courses on information-based technologies, and lots of medical terminology courses.

Conclusion: Considering the importance of the field of Medical Library and Information Science, its target population, and its similarity to other majors, it is necessary to make some changes in the curriculum and add some courses such as bibliotherapy, clinical librarianship, evidence-based librarianship, systematic review, Scientometric, health information consulting, medical information services to special groups such as patients and so on.

Keywords: Educational Program, Bachelor of Science, Curriculum, Medical and Information Science.

• Received: 14/March/2016 • Modified: 22/Oct/2016 • Accepted: 29/Nov/2016

-
1. Phd Student of Medical Library and Information Sciences, School of Management and Medical Information Science, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
 2. Assistant Professor of Department of Medical Library and Information Sciences, School of Management and Medical Information Science, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran
 3. Associate Professor of Department of Medical Library and Information Sciences, School of Management and Medical Information Science, Health Information Technology Research Center, Isfahan University of Medical Sciences, Isfahan, Iran; Corresponding Author (f_zare@mng.mui.ac.ir)